

FIBULE PUTERNIC PROFILATE DIN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

LUCIAN ARSENIE

Puțin numeroase în studiile dedicate descoperirilor arheologice din Dobrogea¹ piesele din această categorie beneficiază de mai multe referințe în bibliografia de specialitate străină² sau românească³. Tip aparte de artefacte, specific civilizației romane, ele se constituie într-o componentă cu contribuții importante în clarificarea unor secvențe de cronologie a obiectivelor în cuprinsul cărora au fost găsite⁴. Nu mai puțin

1 Gh. Ștefan, *Dacia VII-VIII*, 1937-1940, p. 417, fig. 26, nr. 1-3; D. Popescu, *IX-X*, 1941-1944, p. 490, Abb. 4, 43; M. Tzony, *Pontica*, 12, 1979, p. 195, fig. 2, nr. 1; M. Mănușu-Adameșteanu, *Peuce*, 9, 1984, p. 37, nr. 1; fig. IX, nr. 1-3; C. Matei, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, V-VII, 1988-1989, p. 125, fig. 5, nr. 7; V. H. Baumann, *Așezări rurale antice în zona gurilor Dunării. Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I-IV p. Chr.)*, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea, 1995, p. 76, nr. 10.

2 O. Almgren, *Studien über nordeuropäischen Fibel formen*, Mannus Bibliothek, 32, 1923, Leipzig, p. 34-38; S. Kovrig, *Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien*, Diss. Pann, II, 4, 1937, p. 37-40; E.v.Patek, *Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen von Pannonien*, Diss. Pann, 19, 1942, p. 94-95, pl. IV; A.K. Ambroz, *Fibuly iuga evropeiskoj časti SSSR*, 1966, D 1-10, p. 34-40, pl. 7, nr. 1-4, 17; T. Kolnik, *SlovArch*, 19, 1971, p. 513-518; E. Ettlinger, *Die römischen Fibeln in der Schweiz*, Bern, 1973, p. 20, nr. 12-13; E. Riha, *Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst*, Forschungen in Augst, 3, 1979, Augst, p. 92-93; D. Bojović *Rimske fibule Singiduma*, Belgrad, 1983.

3 D. Popescu, *Dacia*, V-VI, 1935-1936, p. 241-243; D. Popescu, *Dacia*, IX-X, 1941-1944, p. 490 urm.; Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 100-101; D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, passim, cu recenzie semnată de M. Babeș în *SCIVA*, 33, 1982, p. 250-257; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei* (sec. II î.e.n. - III e.n.), Iași, 1981, p. 62, fig. 9, nr. 2; V. Căpitanu, *Carpica*, 16, 1984, p. 61-83; Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984, p. 45; S. Cocis, *ActaMP*, 8, 1984, p. 150-151; S. Cocis, *ActaMN*, 22-23, 1986, p. 527-535; idem, *ActaMP*, 26-30, I/1, 1993, p. 269-289; V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Bibliotheca Thracologica, X, București, 1995, p. 228-233, pl. 204-205; S. Cocis, *Ephemeris Napocensis*, V, 1995, p. 93-101; D. Isac, S. Cocis, *Ephemeris Napocensis*, V, 1995, p. 119-121; I. Mitrofan, S. Cocis, *ActaMN*, 32/I, 1995, p. 434; M. Takács, S. Cocis, A. Rustoiu, *ActaMN*, 32/I, 1995, p. 452, 454; I. Bajusz, S. Cocis, *ActaMP*, 19, 1995, p. 40-41; N. Gudea, S. Cocis, *ActaMP*, 19, 1995, p. 53, S. Teodor, S. Țau, *ArchMold*, 19, 1996, p. 65-66, 99-103, nr. 167-169, 172-315, fig. 15, nr. 8-10, 13-14; 16-23, cu bibliografia; A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană* (sec. II î.e.n. - I e.n.), Bibliotheca Thracologica, XXII, București, 1997, p. 52 urm.; I. Bajusz, S. Cocis, *ActaMN*, 34/I, 1997, p. 521; V. Moga, H. Ciugudean, S. Cocis, N. Rodeanu, *ActaMN*, 34/I, 1997, p. 536, 538; C.H. Opreanu, *Dacia romană și Barbaricum*, Timișoara, 1998, p. 49, 97-98; S. Cocis, C. Opreanu, *ActaMN*, 35/I, 1998, p. 196, 204.

4 Piesele prezentate în studiul de față au fost achiziționate de către M.I.N.A. Constanța în cadrul unor loturi de obiecte, în anii 1998 și 2000. În afara unor vagi indicații privind zona de descoperire, nu au putut fi obținute de la persoanele ce s-au prezentat cu piesele în discuție la M.I.N.A. Constanța, alte informații legate de mediul în care au fost găsite. Lipsa oricăror indicații privind contextul arheologic, ne constrânge să ne restrângem doar la o succintă analiză tipologică a acestor piese.

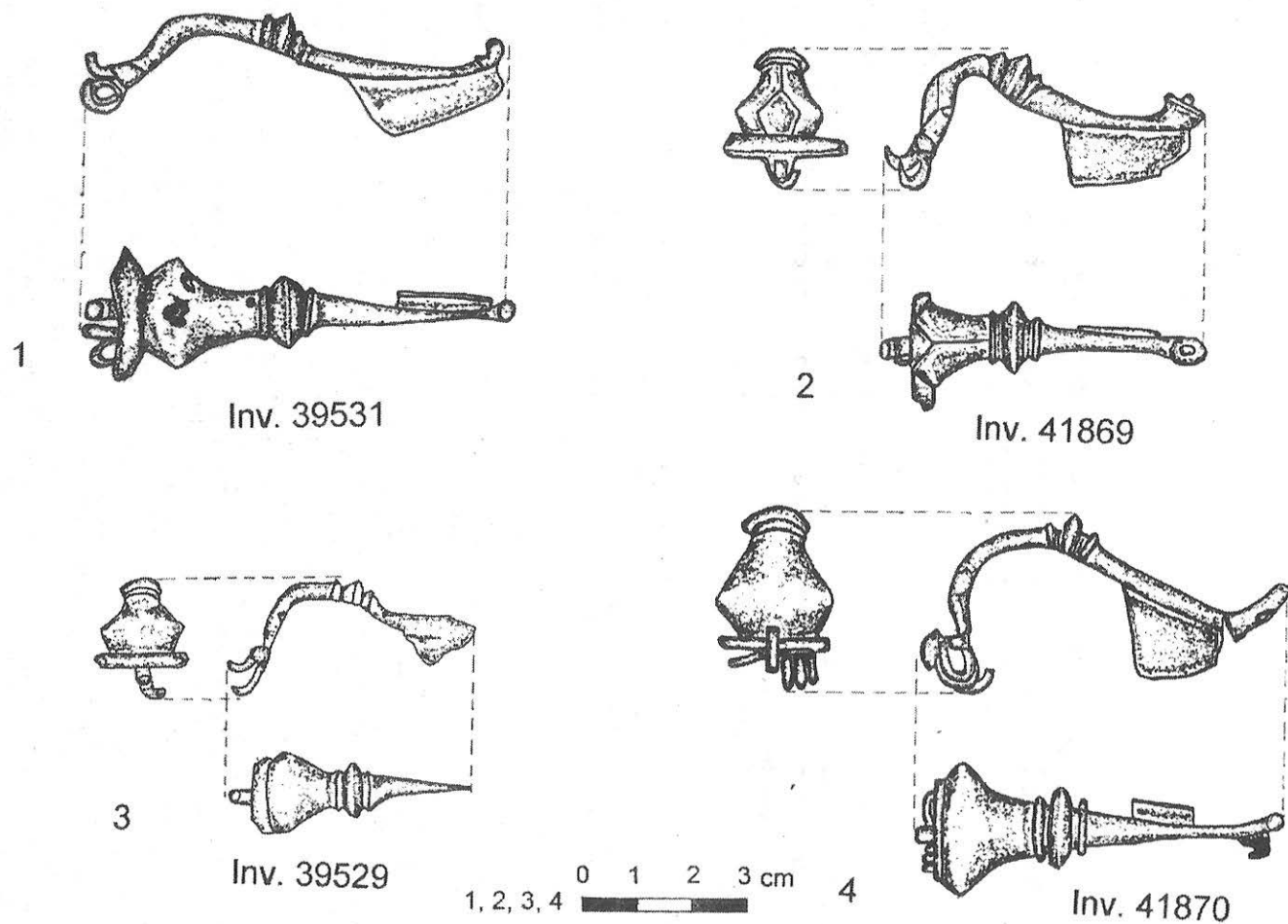

Fig. 1. Fibule puternic profilate: 1, 3 - Crângu; 2, 4 - Valul lui Traian.

importantă este semnificația prezenței acestor artefacte provinciale romane în zonele în care au fost descoperite, pe teritoriul României de astăzi, putând fi urmărită astfel evoluția de la piese provenite din importuri din lumea romană, din provinciile dunărene⁵, până la piese vehiculate într-un mediu etnic ce reflectă o prezență efectivă romană în acest întins spațiu. Mai mult, în mediu local est - carpatic vor fi produse variante locale ale acestor piese.

Lotul care face obiectul prezentului studiu, format din nouă fibule, deși lipsite de orice indicii legate de mediul arheologic de descoperire, așa după cum am arătat, sporește numărul pieselor de acest tip din Dobrogea, și poate chiar al așezărilor cu vestigii romane timpurii⁶. Încadrarea lor culturală și cronologică o vom realiza analizând tipologic piesele prezentate mai jos.

CATALOG

1. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 7,8 cm. Resort bilateral, protejat cu o placă puternic pronunțată, de formă trapezoidală. Capul lătit, se îngustează spre corp, pe care este redată o nodozitate realizată din trei creste. Piciorul se termină într-un buton. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată⁷. A doua jumătate a secolului I p. Chr - prima jumătate a secolului II p. Chr. **Crângu**, com. Ion Corvin, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 39531. Fig. 1, nr. 1.

2. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 5,9 cm. Resort bilateral, protejat cu o placă îngustă, de formă dreptunghiulară. Capul lătit, se îngustează spre corp, pe care este redată o nodozitate realizată din trei creste. Piciorul se termină într-un buton, puternic profilat. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip, datare ca și precedentă. **Valul lui Traian**, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 41869. Fig. 1, nr. 2.

3. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 4,6 cm. Resort bilateral, protejat cu o placă îngustă, de formă trapezoidală. Capul lătit, se îngustează spre corp, pe care este redată o nodozitate realizată din trei creste. Același tip, datare ca și precedentă. **Crângu**, com. Ion Corvin, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 39529. Fig. 1, nr. 3.

4. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 6,8 cm. Resort bilateral, protejat cu o placă îngustă, de formă dreptunghiulară. Capul lătit, se îngustează spre corp, pe care este redată o nodozitate realizată din trei creste. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip, datare ca și precedentă. **Valul lui Traian**, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 41870. Fig. 1, nr. 4.

5. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 6 cm. Resort bilateral, format din 16 spire, protejat cu o placă îngustă de formă trapezoidală. Capul lătit, se îngustează spre corp, pe

5 S. Cociș, *ActaMP*, 8, 1984, p. 150-151.

6 Vezi spre exemplu, piesele descoperite la Crângu, com. Ion Corvin, jud. Constanța, unde până în prezent nu au fost semnalate alte vestigii arheologice.

7 O. Almgren, *op. cit.*, grupa a IV-a, tip 68. A. Rustoiu, preluând tipologia propusă de D. Bojović, pentru fibulele de la Singidunum, constituie această categorie de fibule într-un tip aparte, tipul 19, cu mai multe variante. Piesa de față s-ar apropia astfel de varianta 19 d a tipologiei mai sus menționate, cf. A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 52-53, cu bibliografia.

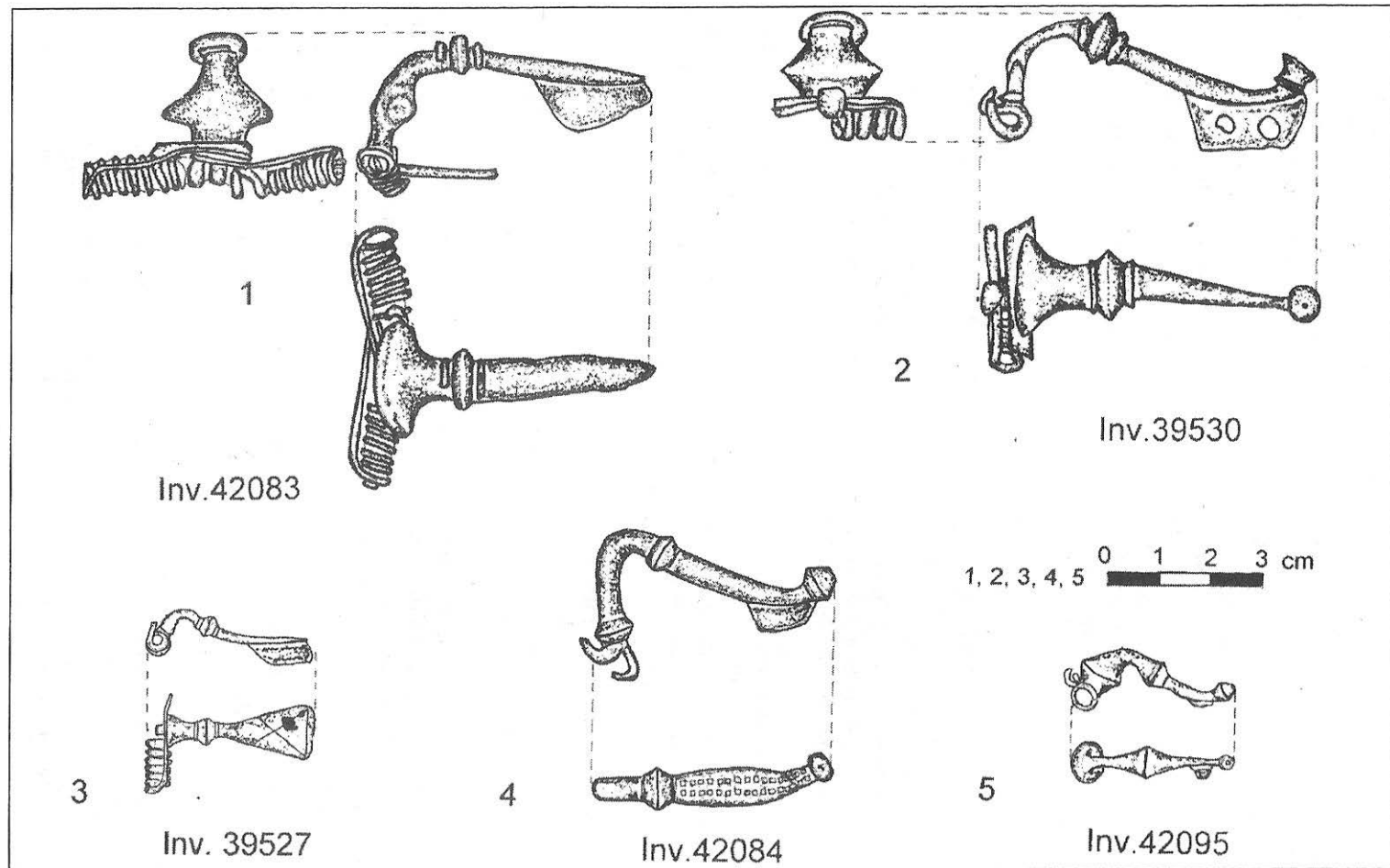

Fig. 2. Fibule puternic profilate: 1 - Valul lui Traian; 2 - Crângu; fibule puternic profilate, variante răsăritene și cu picior trapezoidal: 3 - Crângu; 4 - Valul lui Traian; 5 - Troesmis - Iglîța.

care este redată o nodozitate realizată din trei creste. Piciorul ușor aplatizat. Același tip, datare ca și precedenta. **Valul lui Traian**, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 42083. Fig. 2, nr. 1.

6. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 6,6 cm. Resort bilateral, format din 8 spire, protejat cu o placă de formă trapezoidală. Capul lătit, se îngustează spre corp, pe care este redată o nodozitate realizată din trei creste. Piciorul se termină într-un buton puternic profilat. Portagrafa trapezoidală cu două perforații⁸. Fibulă puternic profilată⁹. Primele trei sferturi ale secolului I p. Chr.¹⁰. **Crângu**, com. Ion Corvin, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 39530. Fig. 2, nr. 2.

7. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 3,3 cm. Resortul bilateral format din 14 spire. Capul mic, fațetat. Corpul este de asemenea fațetat, prezentând o nodozitate. Picior trapezoidal, ornamentat cu un decor incizat, format din trei linii reunite, dispuse două pe diagonală, respectiv a treia către baza piciorului. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, varianta cu piciorul trapezoidal și fără plăcuță la cap. A doua jumătate sau sfârșitul secolului I p. Chr. - prima jumătate a secolului II p. Chr.¹¹. **Crângu**, com. Ion Corvin, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 39527. Fig. 2, nr. 3.

8. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 5,2 cm. Resort bilateral. Arc decorat cu două noduri. Picior aplatizat și decorat cu două șiruri de puncte incizate. Piciorul se termină într-un buton. Portagrafa trapezoidală, scurtă. Fibulă puternic profilată de tip răsăritean. Sfârșitul secolului I p. Chr. - prima jumătate a secolului II p. Chr. **Valul lui Traian**, județul Constanța. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 42084. Fig. 2, nr. 4.

9. Bronz, turnare. Fragmentară. L: 3,3 cm. Resort bilateral. Arc curbat, decorat cu două noduri, dispuse unul către resort, bine profilat, ușor trompetiform. Celălalt, mai puțin profilat delimitează arcul de picior. Piciorul se termină cu un buton conic. Portagrafa scurtă, ușor trapezoidală. Fibulă puternic profilată de tip răsăritean¹². A doua jumătate a secolului I p. Chr. - prima jumătate a secolului II p. Chr.¹³. **Troesmis** - Iglia, județul Tulcea. M.I.N.A. Constanța, nr. inv. 42095. Fig. 2, nr. 5.

8 Tip distinct la Almgren, fibulele cu perforații, fac parte din grupa a IV-a; cf. O. Almgren, *op. cit.*

9 Tip 19b, conform tipologiei propuse de A. Rustoiu, cf. A. Rustoiu, *op. cit.* p. 52-53.

10 Exemplele din această variantă sunt vehiculate și mai târziu, cf. A. Rustoiu, *op. cit.* p. 53, n. 244.

11 S. Cociș, *Ephemeris Napocensis*, V, 1995, p. 93, cu bibliografia; A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 55, n. 273; C.H. Opreanu, p. 50 cu bibliografia.

12 Conform tipologiei întocmite de A. Rustoiu, fibulele din categoria amintită, se regăsesc sub acest nume în Grupa a III-a, tipul 20 a; cf., A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 53-55. R. Koscevič, în lucrarea *Antičke fibule s produkcija Siska*, Zagreb, 1980, p. 24, le numește "fibule puternic profilate de tip pontic" și le încadrează în tipul 12; apud A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 53; Gh. Bichir, le grupează și el într-o categorie aparte denumită "fibule de tip carpo-pontic", tip 1, cf. Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 100.

13 Dată conform tipologiei propuse de A. Rustoiu. Autorul nu acceptă opiniile potrivit cărora acest tip de fibule ar apărea la jumătatea sec. I a. Chr. sau la sfârșitul sec. I a. Chr., cf. A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 53, cu bibliografia, după cum și C.H. Opreanu consideră că nu ar exista "argumente serioase pentru a-i prelunge cronologia și în secolul III p. Chr. în Moldova, cum aprecia Gh. Bichir, în pofida rezervei exprimate de cei mai buni specialiști străini în domeniul a căror părere o citează", cf. C.H. Opreanu, *op. cit.*, p. 97.

Cunoscute în literatura de specialitate sub denumirea de "fibule puternic profilate" (*Kräftig profilierte Fibeln*), fibulele din această categorie - căreia îi aparțin piesele descoperite la Crângu (fig. 1, nr. 1, 3; fig. 2, nr. 2) și Valul lui Traian (fig. 1, nr. 2, 4; fig. 2, nr. 1) - își au originea în fibulele cu noduri din Latène-ul târziu. Zona inițială de manufacturare ar fi fost în spațiul de sud și est - alpin¹⁴, în general în Italia de nord, acolo unde se întâlnesc și formele cele mai timpurii, care sunt datate în epoca lui Augustus¹⁵. Fibulele de acest tip se constituie într-o categorie distinctă de artefacte, în perioada imperială ele răspândindu-se prin Noricum și Pannonia în Raetia, pe Rhin, în provinciile dunărene, în regiunile barbare; se întâlnesc pe spații largi, ajungând în nord până în Polonia și Danemarca¹⁶, iar spre est chiar și în orașele din Crimeea¹⁷. Sunt descoperite în număr mare pe teritoriul Daciei¹⁸, fiind folosite cu preponderență până la cucerirea romană¹⁹. În Dobrogea mai avem semnalată o astfel de piesă la Dinogetia²⁰.

Următoarele trei fibule din lotul studiat (fig. 2, nr. 3, 4, 5) sunt considerate ca fiind variante ale fibulelor puternic profilate.

Piesa descoperită la Crângu²¹ (fig. 2, nr. 3), se înscrie în varianta fibulelor puternic profilate cu picior trapezoidal²² și care sunt genetic legate de fibulele puternic profilate²³. Cum am precizat mai sus²⁴, cronologic ele au o perioadă de evoluție cuprinsă între a doua jumătate²⁵, sfârșitul secolului I p. Chr.²⁶, până la jumătatea secolului al II-lea p. Chr.²⁷. Până în prezent, cu excepția pieselor de la Poiana, jud. Galați, datate la jumătatea secolului I. p. Chr.²⁸ și la sfârșitul aceluiași secol²⁹, toate piesele de acest tip, cu sau fără plăcuță protectoare, concentrate în aria Daciei romane, sunt datate de către editori în prima jumătate a secolului II p. Chr.³⁰. Piesa de la Crângu își află analogii generale în piese descoperite în Germania, Raetia, Noricum, Pannonia, Moesia, bar-

14 A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 52, n. 239.

15 E. Riha, *op. cit.*, p. 73, apud S. Cociș, *ActaMP*, 8, 1984, p. 150.

16 *Ibidem*; S. Teodor, S. Țau, *op. cit.*, cu bibliografia.

17 *Ibidem*.

18 S. Cociș, *op. cit.*; V. Moga, H. Ciugudean, S. Cociș, N. Rodeanu, *op. cit.*, p. 534; M. Takács, S. Cociș, A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 453; M. Gumă, S.A. Luca, C. Săcărin, *Banatica*, 9, 1987, p. 214-215; I. Mitrofan, S. Cociș, *op. cit.*, p. 434, nr. 10, 13, 14, 15, 17; V. Moga, H. Ciugudean, S. Cociș, N. Rodeanu, *op. cit.*, p. 536, nr. 1; I. Bajusz, S. Cociș, *ActaMP*, 19, 1995, p. 41, nr. 10; Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984, p. 45; V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 67, nr. 1-9; 68, nr. 10-21; 69, nr. 22-34; D. Isac, S. Cociș, *op. cit.*, p. 119, nr. 2, 3; 120, nr. 7; I. Bajusz, S. Cociș, *ActaMN*, 34/1, 1997, p. 521, nr. 2; A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 52-53; S. Teodor, S. Țau, *op. cit.*, p. 65-66, ș.a.m.d.

19 M. Takács, S. Cociș, A. Rustoiu, *op. cit.* p. 452, cu bibliografia.

20 Gh. Ștefan, *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 417, fig. 26, nr. 1.

21 Potrivit bibliografiei consultate, piesa descoperită la Crângu, com. Ion Corvin, jud. Constanța, este până în prezent singura fibulă de acest tip din Dobrogea.

22 Fibulă puternic profilată de tip răsăritean, tip 20 d, în accepțiunea lui A. Rustoiu, cf. A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 53, 55 cu bibliografia.

23 S. Cociș, *Ephemeris Napocensis*, V, 1995, p. 93, cu bibliografia.

24 Catalog, nr. 7 cu bibliografia.

25 supra, nota 23.

26 A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 55; C. H. Opreanu, *op. cit.* p. 50.

27 *Ibidem*; S. Cociș, *op. cit.*, p. 93.

28 S. Teodor, S. Țau, *op. cit.*, p. 65; 100, nr. 200; fig. 18, nr. 14.

29 R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 202, fig. 26, nr. 7; A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 55, 112, nr. 12.

30 D. Isac, S. Cociș, *op. cit.*, p. 121, nr. 23, 24, 26, 27, fig. V, 23, 24, 26, 27; V. Moga, H. Ciugudean, S. Cociș, N. Rodeanu, *op. cit.*, p. 538, nr. 24, fig. III, 24; I. Mitrofan, S. Cociș, *op. cit.*, p. 434, nr. 31-34, fig. IV, 31-34; M. Takács, S. Cociș, A. Rustoiu, *op. cit.*, nr. 18, fig. III, 18; I. Bajusz, S. Cociș, *op. cit.*, p. 40, nr. 7, 8, fig. I, 7, 8; 41, nr. 9, fig. II, 9; S. Cociș, *op. cit.*, p. 93-101, cu bibliografia; D. Protase, C. Gaiu, în *Roman Frontier Studies*, 17, 1997, p. 418, 427, fig. 7, nr. 1, 4.

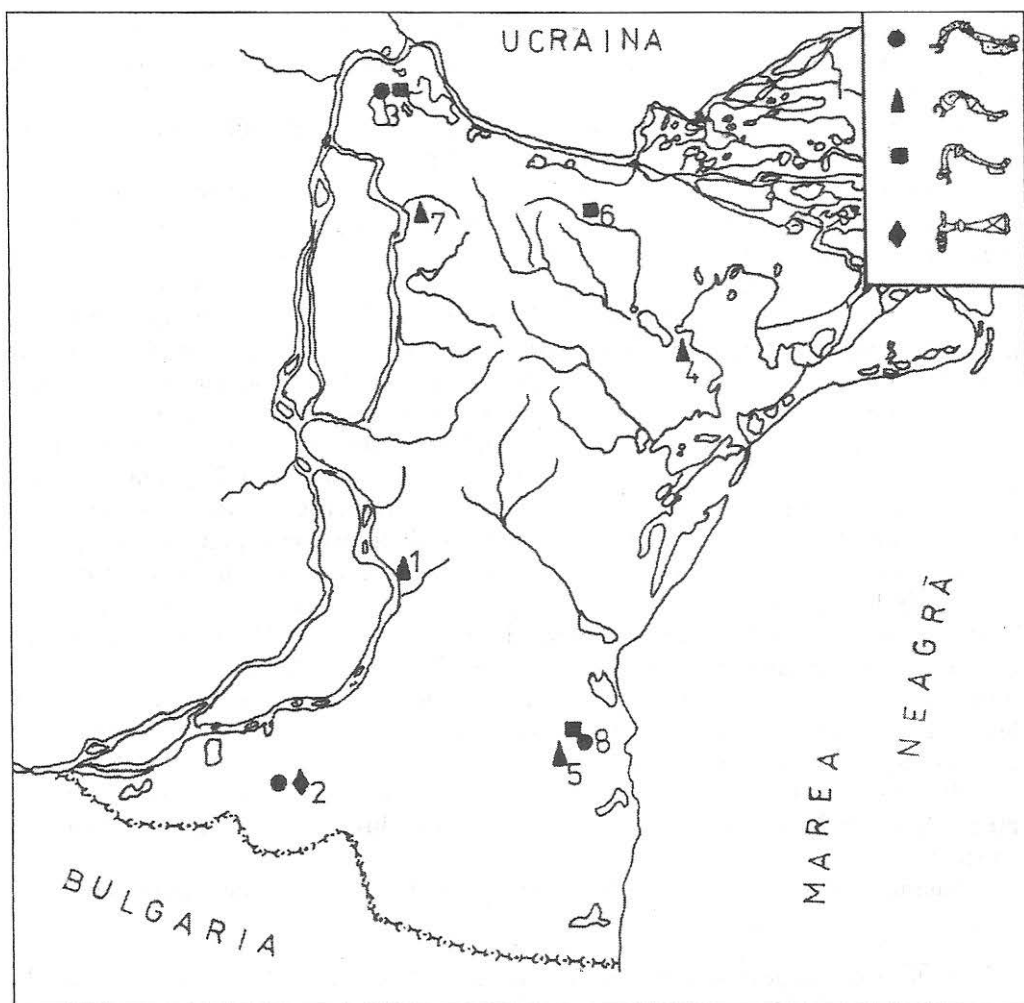

Fig. 3 Fibule puternic profilate cu variantele răsăritene și cu picior trapezoidal descoperite în Dobrogea: 1. Capidava; 2. Crângu; 3. Dinogetia; 4. Enisala; 5. Straja; 6. Telița - Amza; 7. Troesmis; 8. Valul lui Traian.

*baricum*³¹, ca de altfel și în Dacia romană³², unde se consideră că au fost "introduse de soldați, veterani și civili venind din provincia alăturată, Pannonia"³³. Piese din această categorie, au fost produse în număr mare și în Dacia. De altfel, conform unui calcul statistic, întocmit și publicat de S. Cocis³⁴, reiese că acestea se constituie în Dacia, într-un procent de 60% din totalul pieselor descoperite în Imperiu și *barbaricum* până

31 S. Cocis, *op. cit.*, p. 94, cu bibliografia.

32 supra, nota 30.

33 S. Cocis, *op. cit.*, p. 95; autorul își fundamentează raționamentul pe prezența a numeroase unități militare auxiliare, dar și legiuni, venite din Pannonia în Dacia.

34 *idem*, *op. cit.*, 93-101.

la data publicării studiului³⁵. Mai mult, având în vedere existența atelierului de la Napoca, s-a considerat recent, că acesta reprezintă centrul de producție și al pieselor descoperite în zona Tisei mijlocii³⁶.

O altă fibulă³⁷ (fig. 2, nr. 4) din același lot are o perioadă de utilizare între sfârșitul secolului I p. Chr. - prima jumătate a secolului II p. Chr.³⁸

În spațiul extracarpatic al României exemplare cu caracteristici apropiate de piesa în discuție au fost descoperite la Poiana, Răcătău, Cernat, Barboși³⁹, iar în Dobrogea în așezarea rurală de la Telița - Amza, acolo unde editorul o datează în secolul II - primul sfert al secolului III p. Chr.⁴⁰ Sunt de asemenea bine cunoscute în lumea carpică⁴¹.

Piesa de la Troesmis - Iglița (fig. 2, nr. 5) este de asemenea, o variantă legată genetic de categoria fibulelor puternic profilate. Zona cu densitatea cea mai mare de descoperiri de acest gen, pe teritoriul României, este Moldova, mai precis arealul așezărilor de pe Siret, de unde se presupune că s-au răspândit și în aria ponto - sarmatică⁴². În această arie est-carpatică, Gh. Bichir presupune că a fost manufacturată pentru prima dată varianta în cauză, sub influență romană, după prezența efectivă a acestora la Dunărea de Jos⁴³. Descoperirea la Brad, în mediul dacic preroman a unei fibule de acest tip, în curs de prelucrare, l-a determinat pe C.H. Opreanu să susțină că "aceste fibule erau executate în Barbaricum, de unde vor ajunge și în Dacia romană"⁴⁴. Astfel, fibule de acest tip au fost descoperite spre vest, în zone din sud - estul Transilvaniei, fiind documentate și în Serbia, Slovacia și foarte rar pe limesul germanic, iar spre est în aria ponto - sarmatică⁴⁵. În Dobrogea astfel de piese au mai fost descoperite la Straja, jud. Constanța⁴⁶, Capidava, acolo unde piesa este datată în secolele II-III p. Chr.⁴⁷, și în necropola daco-romană de la Enisala, acolo unde au apărut cinci exemplare, datate în secolele I-III p. Chr.⁴⁸

Prezența acestor fibule în Dobrogea⁴⁹, și în special a fibulelor puternic profilate, nu poate să nu fie racordată la situația istorică a regiunii în primele veacuri ale erei creștine.

Regiune care a fost integrată mai de timpuriu Imperiului roman⁵⁰, Dobrogea sur-

35 Realitate lesne de explicat, dacă avem în vedere că la Napoca a fost descoperit un atelier de producere a fibulelor, datat în perioada lui Traian și Hadrian unde au apărut tipare și pentru astfel de piese. La data publicării studiului era singurul atelier cercetat din Imperiul Roman, cf. S. Cocis, *op. cit.*, p. 93-94, cu bibliografia.

36 C.H. Opreanu contrapune această ipoteză opiniilor care apreciau provinciile Noricum și Pannonia drept centre de difuziune și pentru piesele de pe Tisa mijlocie; cf. C.H. Opreanu, *op. cit.*, p. 49, cu bibliografia.

37 Apropiat de tipul 20e Rustoiu, *op. cit.*, p. 53-55.

38 *Ibidem*

39 I.T. Dragomir, în Peuce, IX, 1984, p. 178, nr. 67; fig. XIII, 67, cu bibliografia.

40 V.H. Baumann, *op. cit.*, p. 76, nr. 10.

41 Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 101, fig. CLXVI, 3, 8.

42 A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 53, cu bibliografia.

43 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 100.

44 C.H. Opreanu, *op. cit.*, p. 97.

45 A. Rustoiu, *op. cit.*, p. 53, cu bibliografia.

46 M. Tzony, *op. cit.*

47 C. Matei, *op. cit.*

48 M. Mănușu-Adameșteanu, *op. cit.*

49 vezi și fig. nr. 3.

50 Eusebius, *Chronicon*, p. 180, 12-13; Al. Suceveanu, *Pontica*, 4, 1971, p. 105-125; idem, *Viața economică în Dobrogea romană. Secolele I-III e.n.*, București, 1977, p. 19.

prinde, totuși, prin numărul relativ mic de astfel de piese, în situația în care descoperirile arheologice dovedesc o largă prezență a diferitelor categorii de inventar specifice civilizației romane timpurii.

Este dificil, dar nu imposibil, de a defini modul și căile de pătrundere a acestor accesorii vestimentare. Trebuie doar să luăm în considerație prezența militară romană în această regiune, cu tot ceea ce ea implică, începând cu zonele de recrutare, cantonare succesivă, participare la diferite acțiuni militare și terminând cu circulația și așezarea veteranilor, dar și a civililor. Nu în ultimul rând trebuie să amintim bogata viață economică și posibila preferință a localnicilor pentru aceste accesorii, dar tot ca urmare a influenței romane.

În cazul variantelor răsăritene a fibulelor puternic profilate, și în special a celor numite și "*carpo-pontice*", vecinătatea imediată cu aria considerată drept zonă inițială de manufacturare și difuziune, joacă desigur, un rol important.

Deși lipsite de informațiile legate de contextul arheologic, fibulele ce au constituit subiectul prezentului studiu, îmbogățesc numărul pieselor de acest gen descoperite în zonă și, în același timp, sunt o nouă mărturie a prezenței elementelor de civilizație romană timpurie în Dobrogea.

KRÄFTIG PROFILIERTER FIBELN IN DER SAMMLUNG DES MUSEUM FÜR NATIONALGESCHICHTE UND ARCHÄOLOGIE CONSTANȚA

– Zusammenfassung –

In dem vorliegenden Studium besprechen wir eine Gruppe von neun Fibeln, die unter unklaren Umständen an verschiedenen Orten in der Dobrudscha aufgefunden wurden.

Von diesen sind eine Anzahl von sechs Fibeln (Abb. 1, Nr. 1-4; Ab. 2, Nr. 1-2) in die Gruppe der kräftig profilierten Fibeln einzuordnen, als spezifische Erzeugnisse der provinzialrömischen Zivilisation, die von Almgren in die Gruppe IV-a, Typ 68 angeführt sind.

Von der Abstammung her sind auch die anderen 3 Fibeln dieser Gruppe anzuschließen; von diesen ist ein Stück eine Variante der kräftig profilierten Fibeln mit trapezförmigem Fuss (Abb. 2, Nr. 3) und ein andres eine Variante der auch "karpontischen" genannten Form (Abb. 2, Nr. 5).

Die Anwesenheit dieses Kleidungszubehörs ist mit denjenigen der frühromischen Zivilisationselemente in der Dobrudscha in Verbindung. In dieser Provinz wird die Berührung mit der römischen Welt früher als in den anderen Teilen des heutigen Rumänien hergestellt.